

Rapportage bouwhistorisch onderzoek Weert-Plucksackhof (1980)



ALFONS BRUEKERS

Voorwoord

Deze publicatie is een uitgave van de Stichting Regionaal Archeologisch Bodemonderzoek te Nederweert (STRABO), die zich ten doel stelt oud(-er) bouwhistorisch en archeologisch onderzoeks- en vondstenmateriaal te documenteren en te ontsluiten voor wetenschappelijk onderzoek en algemeen publiek.

Overname van deze rapportage gedeeltelijk of geheel, via welk medium dan ook, is zonder bronvermelding niet toegestaan.

Alfons Bruekers

STRABO | Stichting Regionaal Archeologisch BodemOnderzoek
Kreijel 4
6035 SG OSPEL

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
1. Inleiding	4
2. Bouwhistorisch onderzoek	5
3. Objectbeschrijvingen	9
4. Bronnenonderzoek	12
5. Conclusies	14

1. Inleiding

Het terrein van 'De Plucksackhof' (ook wel De Plucksack- of Uijtwijckhof genaamd in Weert (voorheen: Nederweert) is een uit de middeleeuwen daterend leengoed van de Heren van Horne. Ofschoon bovengronds alle sporen van het oude leengoed verdwenen zijn, heeft het terrein met zijn omgeving een zeer hoge cultuurhistorische waarde. Archeologisch onderzoek heeft er evenwel nooit plaatsgevonden.



Fig. 1. 'De Plucksackhof' anno 2018. Bovengronds herinnert niets aan de oude toestand. Foto Google Earth.

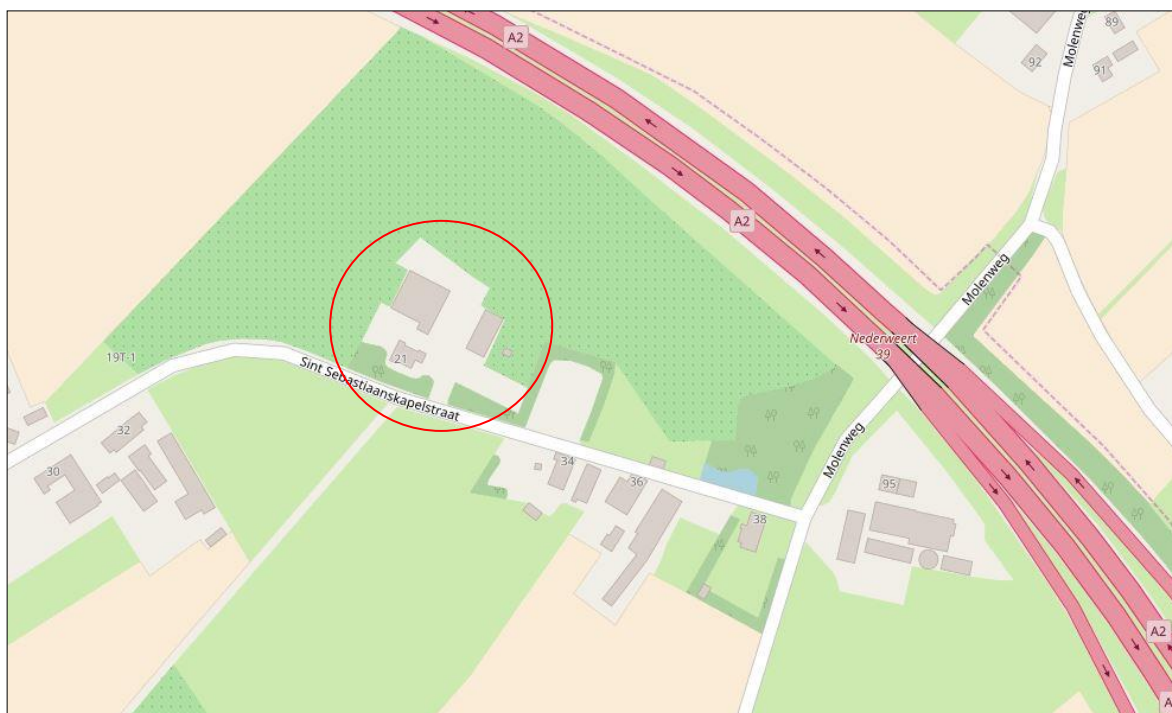


Fig. 2. Lokalisering van de 'Plucksackhof' in 2018 (rode cirkel). Bron: www.afstandsmeten.nl.

2. Bouwhistorisch onderzoek

Aanleiding voor het doen van bouwhistorische waarnemingen en aanvullend onderzoek was de brand waardoor de oude hoeve in 1980 werd getroffen. Hieronder volgen in chronologische volgorde de dagboek aantekeningen die ik daaromtrent maakte.

Dinsdag 23 september 1980

Vanmorgen om 8.00 uur is de hoeve 'De Plucksackhof' afgebrand. Gelegen op de grens van Weert en Nederweert, doch op Nederweertse grondgebied. Tijdens de onweersbui van gisteravond zou er in het huis kortsluiting zijn opgetreden, hetgeen pas vanmorgen tot brand heeft geleid. Volgens een andere lezing vormde een oververhitte lamp de oorzaak. Toen ik vanmorgen om 07.15 uur over de nabijgelegen Molenweg fietste, was er nog geen spoor van brand te zien.

Het pand werd gebruikt als opslagplaats voor 1500 pakken hooi en stro. Binnen tien minuten stond het gehele gebouw in lichterlaaie. De brandweer arriveerde vrij laat omdat zij waren gebeld met de mededeling dat er brand zou zijn 'aan de Kapelstraat'. Een straat met die naam ligt in Leveroy, terwijl 'De Plucksackhof' aan de St. Sebastiaankapelstraat ligt, die in de volksmond ook wel Kapelstraat wordt genoemd. Aldus waren brandweer en burgemeester eerst naar Leveroy getrokken, waar natuurlijk geen spoor van brand te bekennen was.

Het zuidelijke en westelijke gedeelte van de hoeve dateert volgens de jaartalankers in de kopse gevel uit 1924. Het oostelijke deel is, althans de benedenverdieping, van 1750. Hiervan getuigen de gesinterde zwarte stenen die in de vorm van ingemetselde cijfers op ongeveer 3 m hoogte boven het maaiveld het jaartal 1750 representeren op de oostelijke kopgevel.



Fig. 3 en 4. Impressies van de smeulende resten van de afgebrande hoeve 'De Plucksackhof', in de avond na de brand. Foto's van dia's: Alfons Bruekers.

Volgens mededeling van eigenaar M. Saes bevinden zich in het puin nog diverse niet-verbrande balken met inscripties zoals jaartallen en initialen. Het ten zuiden van de afgebrande boerderij gelegen bakhuis is in 1971 afgebroken. Een daaruit bewaard gebleven ankerbalk van een gebint draagt het ingekapte jaartal 1787. Van de nu afgebrande woning heb ik de half doorgebroken schieter van een muuranker gerecupereerd.

De boerderij is eertijds omgracht geweest. Bij het bouwen van de grote loods (in het noordoosten van het perceel) in 1971 was de noordelijke muur ter plaatse van de voormalige gracht geprojecteerd. Op een diepte van 2.70 m beneden maaiveld vond men toen nog verstoorde zwarte grond.



Fig. 6. Geblakerde balken en gebinten. Foto van dia: Alfons Bruekers.

Fig. 5. Krantenbericht uit Dagblad De Limburger, 24 september 1980.

In de avond, terwijl het al schemerde, heb ik enkele kleurendia's gemaakt van de smeulende resten van 'De Plucksackhof'. De oude gewelfkelder was min of meer toegankelijk en stond vol met bluswater. Niet zonder risico heb ik enkele interieurfoto's van de kelder kunnen maken. Saes vertelde mij dat hij overwoog om, als de kosten niet te hoog zouden worden, die kelder te behouden. Naar zijn zeggen bedraagt de schade ruim 100.000 gulden.



Fig 7, 8 en 9. Impressies van het keldergewelf (foto's: Alfons Bruekers).

Donderdag 9 oktober 1980

Vandaag zijn de overblijfselen van 'De Plucksackhof' opgeruimd. In totaal 60 vrachtwagens puin, waarvan het transport in zo'n 9000 gulden kostte. De eiken balken en circa 3000 veldbrandstenen zijn door de eigenaar behouden. Alle funderingen inclusief de oude gewelfkelder zijn uitgegraven. Ook de jaartalmuurankers (1924) van de westelijke kopgevel zijn naar de stortplaats gebracht ondanks de toezegging van de eigenaar dat hij die voor mij zou bewaren. Het ontstane gat ter plaatse van de oude hoeve is gevuld met teelaarde en afgezien van wat houten balken en opgestapelde stenen is er niets meer te zien van de oude situatie.

Zaterdag 11 oktober 1980

In de namiddag ben ik samen met Erik Lemmen uit Weert naar de gemeentelijke stortplaats aan de Houtsberg in Nederweert gegaan. Ik wilde kijken of er nog resten van 'De Plucksackhof' te zien waren. Toen wij daar aankwamen was een bulldozer bezig om de laatste resten in een groot gat te schuiven, dat daarna werd geëgaliseerd. Van de verhoopte jaartalankers was geen spoor te bekennen.

Donderdag 16 oktober 1980

Vanavond ben ik in de stromende regen naar dhr. Saes van 'De Plucksackhof' gefietst. Hij bewaart diverse foto's van de boerderij uit 1971. Er zijn er bij waar het sinterjaartal 1750 duidelijk te zien is, alsmede foto's van het oude bakhuis. Saes vertelde me dat in een van de slaapkamers van de boerderij de ingekraste tekst 'HJH Greijmans 1924' was gevonden.

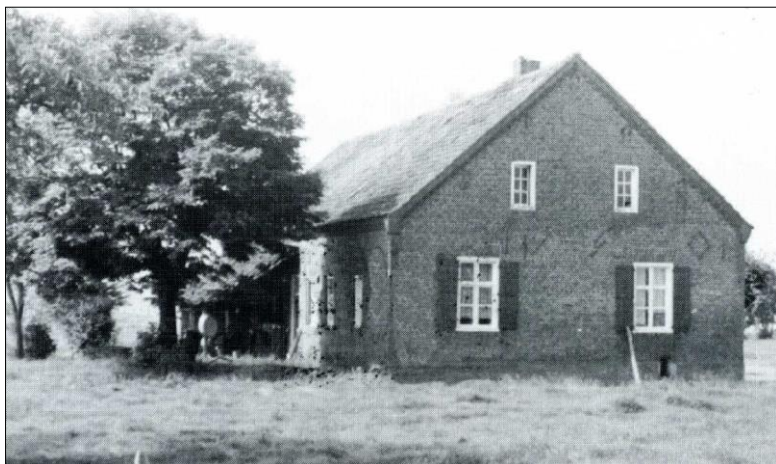


Fig. 10. Oude opname van de oostgevel, met in het midden het jaartal 1750 in de vorm van gesinterde veldbrandstenen. Foto uit: J. Peeters, Kampershoek en Rosveld, 1996, p 73.

Zaterdag 18 oktober 1980

Om 10.00 uur ben ik naar 'De Plucksackhof' geweest. Het hout dat uit de brand behouden bleef, ligt nog steeds buiten te wachten op een opkoper. Er zijn eiken balken bij met afmetingen van 30 x 35 cm. Het hout van het in 1971 afgebroken bakhuis ligt in de nabijgelegen loods van boomkwekerij. In een van de balken staat het jaartal 1787. Ik heb die balk opgemeten en nagetekend. Volgens Saes was er in het bakhuis ook een balk met de naam 'Greijmans' er op, maar ondanks naarstig zoeken heb ik die niet teruggevonden.

Maandag 22 december 1980

Afgelopen maand werd ik bezocht door oud-gemeentesecretaris Jan Biezenaar in verband met zijn opdracht van het gemeentebestuur om oude Nederweertse gebouwen op foto vast te leggen. Desgevraagd antwoordde Biezenaar dat hij van 'De Plucksackhof' geen foto's had gemaakt omdat hij die boerderij niet de moeite waard vond.

Maandag 29 december 1980

Vanavond heb ik in het klooster der Franciscanessen aan de Schoolstraat een lezing met dia's over de St. Lambertuskerk gehouden. Aanvang kwart voor acht, einde om half tien. Aanwezig waren ongeveer 25 zusters. Na afloop ontving ik van Zuster Angéle een fles sherry en een enveloppe met inhoud. Daarna dronken we nog enkele kopjes thee en werd er nog wat gepraat. De zusters zijn uit alle delen van het land afkomstig. Er zijn er echter ook uit deze streek zoals Zuster Koolen uit Maxet, van 'Loijens'. Zij vertelde dat zijn mijn overgrootmoeder (Hillekens) nog goed had gekend en dat deze op het eind van haar leven blind was geweest. Verder was er nog Zuster Greijmans uit Laar, van de boerderij 'Näöle' oftewel 'De Kleine Plucksack', welke schuin tegenover de pas afgebrande 'Grote Plucksack' ligt, net op Weerter gebied.

Maandag 20 februari 1981

Fons Vossen vertelde mij na afloop van een bijeenkomst van de Heemkundevereniging dat de familie Vossen in Boeket vroeger handgeschreven boeken bezat die afkomstig waren van 'De Plucksackhof' en gegevens bevatten over inkwartieringen van soldaten. Oudere broers van Fons hebben de boeken echter verscheurd. Fons vertelde verder dat de nabijgelegen boerderijen 'De Plucksackhof' en de 'De Rapskloet' vroeger bij elkaar hadden gehoord.

Hemelvaartsdag 28 mei 1981

Enkele weken geleden is men begonnen met het bouwen van een nieuw bedrijfsgebouw op de plaats waar de vorig jaar afgebrande 'De Plucksackhof' heeft gestaan.

[Bron: dagboek Alfons Bruekers]

3. Objectbeschrijvingen

Tijdens en na de verwoesting van de hoeve in 1980 werden enkele objecten uit de bouwval gerecupereerd en gedocumenteerd. Daarvan volgt hieronder een overzicht.

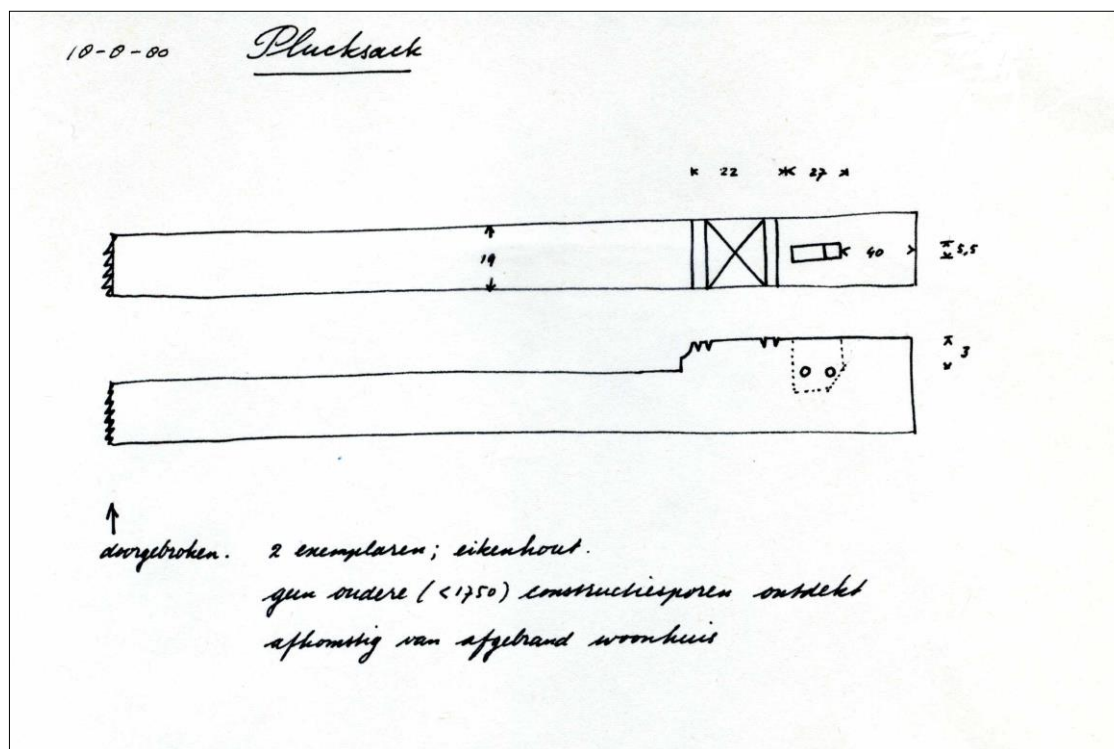


Fig. 11. Eiken ankerbalk uit woongedeelte van 'De Plucksackhof' met geprofileerd sleutelstuk met Andreaskruis. Datering: 1750. Tekening: Alfons Bruekers.

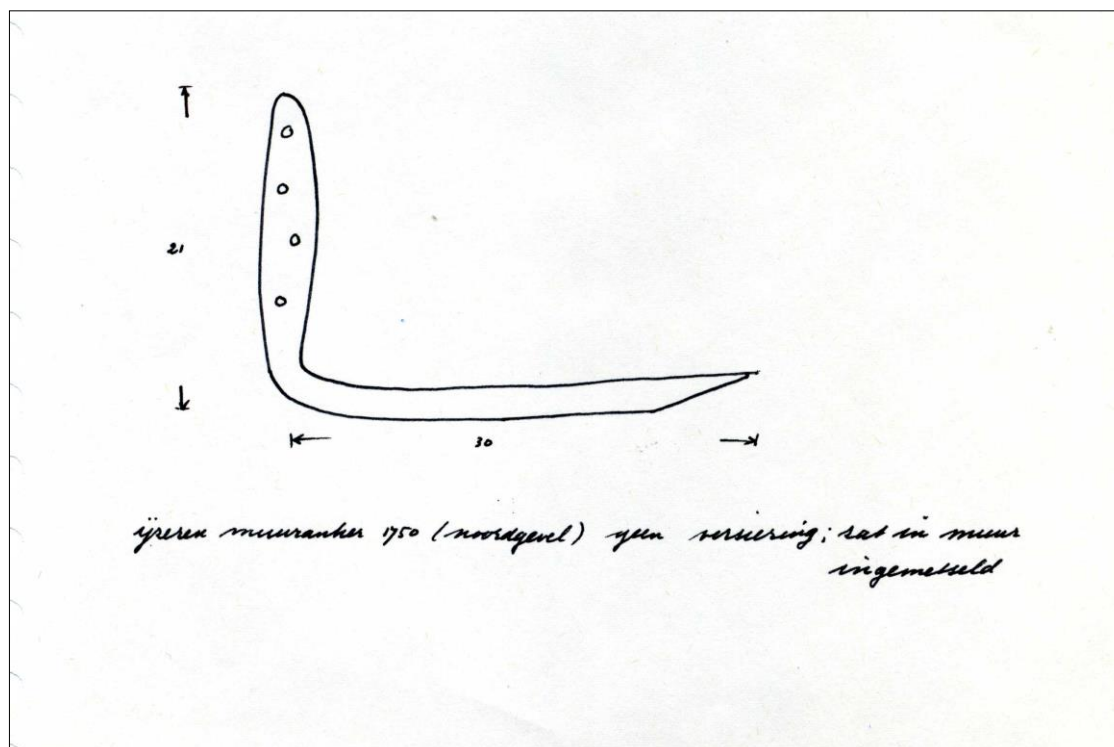


Fig. 12. Ijzeren blind muuranker, noordgevel, 1750. Tekening: Alfons Bruekers.

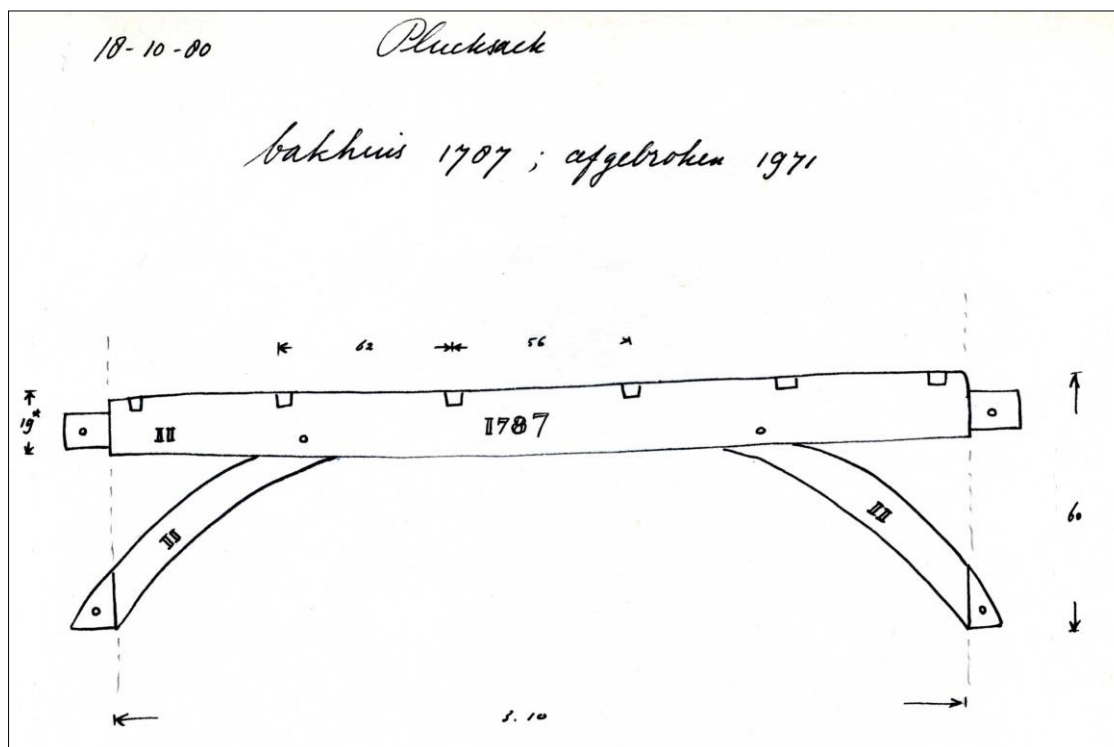


Fig. 13. Eiken ankerbalk met korbelen en telmerken, gedateerd 1787. Afkomstig uit bakhuis ten zuiden van 'De Plucksackhof'. Tekening: Alfons Bruekers.



Fig 14 en 15. Boven- en zij-aanzicht van het uiteinde van een tijdens de brand gebroken schieter van een muuranker met dubbele Andreaskruisversiering (1750). Foto's: Alfons Bruekers.

REGISTRATIE MUURANKERS NEDERWEERT

[illegible]

Fig 16. Registratie en typologie van de muurankers en jaartalaanduiding van 'De Plucksackhof'.

4. Bronnenonderzoek

Onderstaande gegevens zijn ontleend aan 'Tijdmachine Nederweert', een database met cultuurhistorische informatie van de Stichting Geschiedschrijving Nederweert.

Het terrein ligt sedert de gemeentelijke herindeling (waarbij de snelweg A2 ter plaatse de gemeentegrens werd) op grondgebied van Weert. Voorheen was dat Nederweert. De hoeve 'Plucksackhof' (veelal kortweg Plucksack of De Plucksack) genaamd, was gelegen aan de St. Sebastiaanskapelstraat 21 te Weert. Tegenwoordig is daar Boomkwekerij M. Saes-van Heur gevestigd.

De voormalige hoeve en omliggende gronden vormden in de middeleeuwen een allodiaal goed van de Heren van Horne en wel van de hoogste categorie (dus een 'bundig leen'). Om die reden was het altijd in het bezit van adellijke geslachten die het in leen kregen van de Heren (later graven) van Horne).

De officiële benaming van het leengoed en de boerderij is Hoeve Uitwijck (soms ook Overwijck, de plaatselijke straatnaam Ouwijck is daar nog een echo van). De naam Plucksack is waarschijnlijk een bijnaam (oeroud en overigens hedentendage nog steeds gangbaar in het dialectische spraakgebruik) die ontleend is aan een 15e-eeuwse bewoner. Een familie met die naam wordt reeds in 1408 als zodanig vermeld in de plaatselijke archieven.

Het terrein was oorspronkelijk volledig omgracht en voorzien van een toegangsdijk- of brug aan de noordzijde. De grachten werden in 1910 of 1911 gedempt, waarschijnlijk met het restant van de omwalling. Een ooggetuige herinnerde zich dat de aanleiding was de verdrinkingsdood van een rund dat in de gracht gelopen was en die toen al sterk verland was.

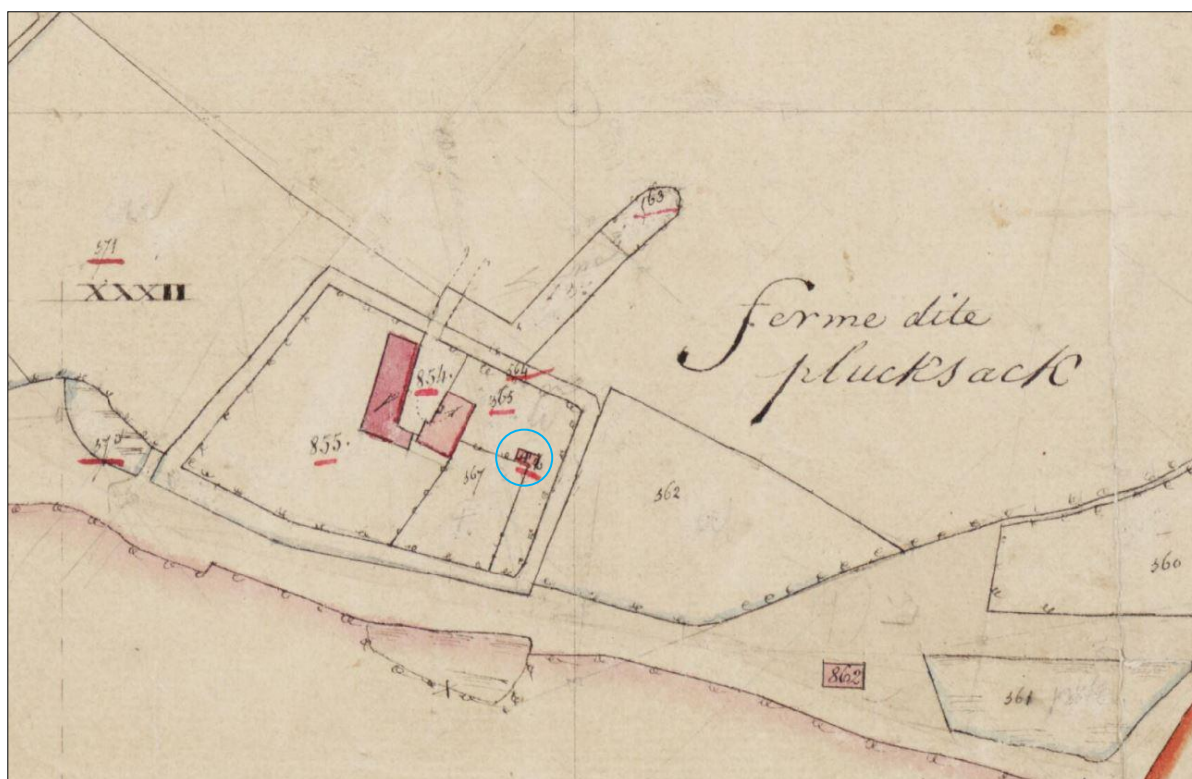


Fig. 17. Kadastraal minuutplan van 1811-1844. Gemeente Nederweert, sectie B. Het noorden ligt links. Blauw omcirkeld het bakhuis uit 1787.

Dat er sprake was van bewuste fortificaties met een verdedigingsdoel blijkt uit een bewaard gebleven burgemeestersrekening uit 1630/1631, waarin sprake is van een bezichtiging van de Plucksack door de militair gouverneur van Weert (toen ook eigenaar van de Plucksack) en het gemeentebestuur, met als doel *'om sterck te maecken'*.

In 1750 werd de boerderij door de (nieuwe) eigenaar Leonard Greijmans volledig herbouwd. De familie Greijmans pleef eigenaar tot ver in de 20^e eeuw maar de hoeve werd vanaf 1820 tot 1861 bewoond en bewerkt door pachters. Martinus Hubertus Greijmans initieerde in 1924 een grondige verbouwing van het westelijke (stal-)deel waarbij ook de oude dakvorm met wolfseinden en strodak werd vervangen door een zadeldak met gebakken pannen. Het noordelijk gelegen bijgebouw met stallen werd in 1971 afgebroken en vervangen door een nieuw woonhuis. Het zuidelijke gebouw (het oude hoofdgebouw uit 1750-1924) ging op 23 september 1980 door brand verloren. Op die plaats werd een magazijngebouw gerealiseerd.



Fig. 18. 'De Plucksackhof' omstreeks 1965, gefotografeerd richting NO. Links de schuur (afgebroken in 1971) en rechts woonhuis en stal (afgebrand in 1980). Foto collectie Stichting Geschiedschrijving Nederweert.

Coördinaten van het hart van de Plucksackhof:

GPS-coördinaten	N 51.279656	E 5.728168
RD-coördinaten	178790	365651

5. Conclusies

Ten gevolge van een grote brand op 23 september 1980 ging de oude 'Plucksackhof' aan de St. Sebastiaanskapelstraat in (toen Nederweert, nu) Weert verloren. Het pand dateerde grotendeels uit 1750 en 1924 maar had in oorsprong een ouderdom die teruggaat tot de middeleeuwen. Oorspronkelijk heette de hoeve 'Uitwijck' en was zij een klupelleengoed van de heren van Horne.

Na de brand werden enkele bouwhistorische details gedocumenteerd en werden uit de mond van bewoners en anderen capita selecta uit de bouwgeschiedenis vastgelegd.